

فناوری های اطلاعات و ارتباطات آموزش و توسعه فرهنگی

دکتر اسماعیل کاوسی

عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال

محمد رضا حقیقی

مدرس دانشگاه

پژوهشگر و مشاور عالی ارتباطات

الهه حیدری زاده

دانشجوی دکتری مدیریت فرهنگی

انتشارات مشق شب

سال ۱۳۹۲

سرشناسه	: کاوسی، اسماعیل، ۱۳۴۳ -
عنوان و نام پدیدآور	: فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات، آموزش و توسعه فرهنگی / اسماعیل کاوسی، محمدرضا حقیقی، الهه حیدری‌زاده.
مشخصات نشر	: تهران: مشق شب، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۱۲۰ ص.: جدول.
شابک	: 978-600-5305-71-5
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: آموزش و پرورش -- تکنولوژی اطلاعات
موضوع	: فرهنگ و تکنولوژی
موضوع	: تکنولوژی اطلاعات و ارتباطات
شناسه افزوده	: حقیقی، محمدرضا، ۱۳۵۳ -
شناسه افزوده	: حیدری‌زاده، الهه، ۱۳۵۴ -
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۳ ق ۹۷۳۴/ک ۲۳/۲۸/۰۲۸ LB۱
رده بندی دیویی	: ۳۷۱/۳۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۰۵۶۴۲۹

مؤسسه انتشاراتی مشق شب

ناشر: انتشارات مشق شب
 نام کتاب: فن‌آوری‌های اطلاعات و ارتباطات، آموزش و توسعه فرهنگی
 نویسندگان: دکتر اسماعیل کاوسی، محمدرضا حقیقی، الهه حیدری‌زاده
 نظارت بر امور اجرایی: رضا هوشمند
 صفحه‌آرایی و طرح جلد: سارا مقدم
 شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
 نوبت چاپ: اول / ۹۲
 چاپ: مشق شب
 قیمت: ۱۱۰۰۰ تومان
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۳۰۵-۷۱-۵

نشانی: تهران، میدان انقلاب، ابتدای خیابان قدس، ساختمان آنتول فرانس (شماره ۳) واحد ۱۱

تلفن تماس: ۱۷ - ۶۶۹۶۲۵۱۶ - ۶۶۴۸۸۸۲۰ نمابر:

www.mashgheshab.com

□ فهرست مطالب

۱۲	فصل اول: فرهنگ
۱۲	مقدمه
۱۳	فرهنگ
۱۴	تاریخچه، مفهوم و واژه فرهنگ
۱۵	تعریف های فرهنگ
۱۸	دانش و روابط آن با فرهنگ
۲۰	فصل دوم: آموزش
۲۰	مقدمه
۲۱	آموزش و مهارت
۲۴	مفاهیم آموزش
۲۶	سواد فرهنگی
۲۷	اشکال آموزش
۲۹	چشم انداز توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات در بخش آموزش
۳۰	مقایسه آموزش کلاسی و آموزش از راه دور
۳۲	تغییرات ناشی از آموزش نوین
۳۳	مقایسه تغییرات ساختاری در نظام آموزشی نوین و سنتی
۳۵	مهارت

۳۸	فصل سوم: توسعه ی فرهنگی
۳۸	مقدمه
۳۹	توسعه و توسعه فرهنگی
۴۴	توسعه پایدار
۴۶	توسعه فرهنگی
۴۹	رویکردهای نظری در باب توسعه فرهنگی
۵۱	مبشران توسعه ی فرهنگی
۵۳	شاخص های توسعه ی فرهنگی
۵۵	فرهنگ، توسعه و توسعه ی فرهنگی
۵۶	عوامل و امکانات توسعه و توسعه ی فرهنگی
۵۸	موانع و تنگناهای توسعه و توسعه ی فرهنگی
۶۰	فصل چهارم: فناوری اطلاعات و ارتباطات
۶۰	مقدمه
۶۱	مدارس و فناوری اطلاعات و ارتباطات
۶۱	تعریف فناوری
۶۲	تعریف فناوری تدریس
۶۳	فناوری اطلاعات و ارتباطات
۷۰	اهمیت فناوری اطلاعات و ارتباطات
۷۴	ضرورت فناوری اطلاعات و ارتباطات در آموزش و پرورش
۷۵	نظریه های مربوط به توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات در آموزش و پرورش

۷۹	فصل پنجم: توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات در آموزش و پرورش
۷۹	مقدمه
۸۰	چگونه می توان در مدارس از کامپیوتر در کلاس درس استفاده نمود؟
۸۲	جایگاه فناوری در آموزش و پرورش
۸۳	مراحل تلفیق فناوری با آموزش
۸۴	راهنمای برنامه آموزش فناوری اطلاعات و ارتباطات در مقطع دبیرستان
۸۴	اهداف کلی آموزش فناوری اطلاعات و ارتباطات در آموزش و پرورش
	رئوس برنامه های عمده در فناوری اطلاعات و ارتباطات در نظام آموزش و پرورش
۸۵	جمهوری اسلامی ایران
۸۵	مراحل اجرای برنامه های فناوری اطلاعات و ارتباطات
۸۶	ارتباط فعالیت های آموزشی با فرهنگ فناوری اطلاعات و ارتباطات
۸۸	هدف تعلیم و تربیت در آموزش نوین
۹۳	اینترنت
۹۴	اینترنت در خدمت توسعه ی فرهنگی
۹۵	تحلیل فرهنگی از فناوری اطلاعات و ارتباطات
۹۷	ترسیم آینده ی آموزش و پرورش
۹۹	دیدگاه های مرتبط با توسعه ی فناوری اطلاعات و ارتباطات
۱۰۰	خصوصیات مدارس مرتبط به توسعه ی فناوری اطلاعات و ارتباطات
۱۰۴	استانداردهای تکنولوژی آموزشی
۱۰۵	اصول و چارچوبی برای تکنولوژی های اطلاعاتی و ارتباطی در آموزش دبیران
۱۰۷	فصل ششم: جمع بندی و نتیجه گیری

مقدمه ناشر

توانمندی فرهنگ در ارتباط

فرهنگ نامی است ارزشمند و ارزشیست برای نام‌گذاری روی تک‌تک مردمان یک ملت، روی هویت انسان‌ها روی دانشی که گاهی ممکن است حتی نباشد اما آنقدر فرهنگ توانمند است که می‌تواند تمام کاستی‌ها را بپوشاند.

گسترده‌ی فرهنگی با چیزی ممکن نمی‌شود مگر با آموختگی و این آموختگی نیز با هیچ پدیده‌ای اشاعه پیدا نمی‌کند مگر ارتباطات که این ارتباطات در چگونگی پیشرفت اکنون با فناوری اطلاعات ما را یاری می‌کند.

اگر در این زمان بخواهیم جامعه‌ای کامل بمانیم و ارتباط صحیحی در ابعاد مختلف داشته باشیم می‌بایست اطلاعاتی درست داشته باشیم و این اطلاعات جدای از علوم معمول می‌بایست فرهنگ ما را نیز پوشش بدهد.

کتاب «فناوری اطلاعات و ارتباطات، آموزش و توسعه فرهنگی» به بررسی و تحلیل ریشه‌های این مطالب در قلب یکدیگر پرداخته است.

این کتاب در شش فصل (فرهنگ، آموزش، توسعه فرهنگی، فناوری اطلاعات و ارتباطات، توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات در آموزش و پرورش و فصل ششم که فصل جمع‌بندی است) به بررسی و تحلیل این امور پرداخته است.

این مجموعه ارزشمند به سرآمدی جناب آقای «دکتر اسماعیل کاووسی» دوست گرانمایه و ارزشمند جناب آقای «محمد رضا حقیقی» و سرکار خانم «الهه حیدری زاده» تالیف شده است.

لازم به یادآوری است که کتاب «فناوری اطلاعات و ارتباطات، آموزش و توسعه فرهنگی» یکی از ده نسخه کتابی است که در همین زمینه ساخته و پرداخته شده است. دیگر کتاب‌ها با عنوان‌های: «جهانی شدن فرهنگ و ارتباطات»، «آسیب شناسی فن آوری های نوین ارتباطی در خانواده ها»، «جهانی شدن و تحول در آموزش و پرورش»، «بازاریابی الکترونیک»، «نقش تبلیغات تلویزیونی بر رفتار مصرف گرایی دختران»، «افکار عمومی» و... که تمام این مجموعه به تألیف پژوهشگرانی که ذکر رسیده است و مطالعه و بررسی آنها خالی از لطف نیست.

مقدمه مؤلف

یکی از عوامل مهمی که می تواند نقش اساسی بر توسعه فرهنگی و تداوم آن داشته باشد سرمایه گذاری در امر آموزش است. در جهان امروز آموزش و پرورش به عنوان اساسی ترین رکن توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مطرح است و هیچ تحولی در جامعه بدون توجه ویژه به نقش نظام آموزشی در آن امکان پذیر نیست. با ورود به قرن بیست و یکم کشورهای پیشرفته صنعتی با برنامه ریزی های دقیق روی سیستم های آموزشی، رقابت سختی را برای رسیدن به «دانش» و «توسعه» ادامه می دهند. در این رهگذر تعداد انگشت شماری از کشورهای در حال توسعه نیز توانسته اند با شیوه های آموزشی برخاسته از پژوهش ها و کارشناسی های دقیق و عمیق، از حداکثر پتانسیل دانش آموزان برای تربیت نیروی انسانی در نظم و مناسبات نوین جهانی بهره گیرند.

سازمان ملل متحد از سال ۱۹۹۰ تاکنون، هر سال گزارشی از «توسعه انسانی» منتشر می کند که در آغاز آن این جمله جلب نظر می کند: «مردم، ثروت واقعی هر کشور هستند». در گذشته به خاطر عدم دسترسی به منابع گوناگون اطلاعاتی، مدرسه تنها راه انتقال دانش بود. یادگیری، تغییر رفتار تعریف می شد و در نتیجه تدریس، انتقال یک طرفه و منفعلانه اطلاعات توسط معلم بود. اما در قرن بیست و یکم با پیشرفت تکنولوژی و روش های آموزشی نوین، مدارس دیگر نمی توانند شاهد صرف زمان برای انتقال یک مجموعه اطلاعات تجویز شده از معلم به دانش آموز در طی یک مقطع ثابت زمانی باشند، بلکه مدارس باید فرهنگ «آموزش برای یادگیری» را ترویج دهند. به عنوان مثال فراگیری دانش و مهارت هایی که آموزش مستمر را در طول حیات فرد ممکن می سازند. طبق گفته آلوین تافلر بی سواد قرن ۲۱، کسانی نخواهند بود که خواندن و نوشتن نمی دانند بلکه کسانی هستند که نتوانند یاد بگیرند یا یاد دهند. همچنین در دنیای پر تلاطم اندیشه های گوناگون و آفرینش های فزون و عصری که دانایی جایگزین قدرت و ثروت شده، آموزش و پرورش نقش ویژه و منزلتی مضاعف یافته است. به گونه ای که جلوداران قافله علم و فناوری، جوامعی هستند که آموزش و پرورش را بر صدر نشانده و قدر دانسته اند. بنابراین جامعه ی ما نیز که برنامه چهارم توسعه خود را حول محور دانایی تنظیم کرده و ساختار سهم بیشتری در تولید علم و فناوری جهانی است، اقتضائات، الزامات و راهبردهایی را نیازمند است که صدر نشین آنها عنایت ویژه به توسعه کمی و کیفی آموزش و پرورش است (شاد الوئی، ۱۳۸۳: ۳).

بسیاری از مشکلاتی که امروزه، توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات در ایران با آن مواجه است از

قبیل کمبود بسترهای فرهنگی، کمبود نیروی انسانی ماهر، آشنا نبودن با زبان‌های خارجی، پایین بودن انگیزه و روحیه جستجو و کاوشگری، فقدان گرایش به کار و تلاش و عمل و در یک کلمه، کاهش توانمندی‌های مهارت‌های زندگی، ناشی از ناتوانی نظام آموزش و پرورش سنتی در پاسخگویی به نیازهای جامعه در حال تحول و تغییر است. هنوز آموزش و پرورش ما کتاب محور است و دانش آموزان با همه توانمندی‌ها و استعدادهای برجسته خود، موظفند با حفظ نمودن مطالب یک کتاب (نه یک کلمه کم و نه یک کلمه بیشتر) دوره‌های تحصیلی را پشت سر بگذارند، تحقیق و پژوهش و تقویت روحیه جست و جوگری در نظام آموزشی کمترین جایگاه را دارد، هنوز روش آموزشی و تدریس معلمان، شیوه ی معلم محوری است و دانش آموز کمترین نقش را در فرایند یاددهی و یادگیری بر عهده دارد. در چنین شرایطی باید به آموزش و پرورش بها داد تا زیر ساخت‌های یادگیری الکترونیکی و آموزش نوین استحکام یابد و از مداومت و پایداری بیشتری برخوردار گردد (عبادی، ۱۳۸۳: ۱۴-۱۳). هرچند مسئولان و مقامات این وزارتخانه نیک سخن می گویند و در گزارش‌ها و طرح‌های توسعه این نهاد، پرداخت جدی به این مقوله را از چالش‌های مهم فراوری نظام تعلیم و تربیت می خوانند، اما واقعیت آنست که به جز پاره ای اقدامات مقطعی و بخشی در این حوزه، هنوز به سختی می توان رد پای از این نوع آموزش و مظاهر اولیه آن را به طور جدی در نظام آموزش و پرورش کشورمان سراغ گرفت.

پیش بینی می شود با توسعه ی آموزش نوین و استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) در مدارس، آموزش و پرورش به بسیاری از اهداف متعالی خود دسترسی پیدا نماید؛ توجه عمیق به استعدادهای فردی و ایجاد زمینه مناسب برای رشد همه جانبه استعدادهای دانش آموزان، تقویت روحیه جست و جوگری و تحقق پرسشگری، استفاده از ابزارها و وسائل چند رسانه ای، کاربردی نمودن آموزش، تحقق آموزش مادام العمر در مدارس سراسر کشور یعنی آموزش بدون محدودیت زمان و مکان و تحول در فرایند یاددهی- یادگیری.

یادگیری‌های مبتنی بر فناوری‌های نوین اطلاعاتی، با ایجاد تغییرات بنیادین در مفاهیم آموزش سنتی، توانسته‌است بسیاری از ناکارآمدی‌های نظام‌های آموزشی را رفع کرده و دگرگونی‌های اساسی را در آموزش به وجود آورد. در جهان امروز، دانش‌آموزی کاملاً با سواد محسوب می‌شود که سواد نوین عصر اطلاعات را به خوبی بداند. به همین خاطر آموزگاران باید با وارد کردن این فناوری‌ها در برنامه‌های آموزشی دانش آموزان، آن‌ها را برای آینده و سواد ی که باید در آینده داشته باشند، آماده نمایند.

برای کاستن از شکاف و فاصله تاریخی با دنیای شتابنده علم و فناوری، ضروری است با ژرف اندیشی و درایت، به سمت الگوهای مدرن آموزشی نگاهی جدی بیا فکنیم که بسترهای لازم جهت خروج

از نظام‌های سنتی تعلیم و تربیت را یک بار هم که شده فراهم آوریم. امروزه، فناوری اطلاعات و ارتباطات افقی جدید در رابطه با تولید و عرضه اطلاعات ارائه نموده است بنابراین بایستی به طور همزمان امکانات موجود را در جهت فراگیری و ایجاد دانش، سازماندهی نموده و به خدمت گرفت. ما می‌توانیم در مرحله اول با بهره‌گیری از امکانات موجود موفق به فراگیری دانش شده تا در ادامه امکان تولید، میسر گردد. بدیهی است با استفاده مناسب از دستاوردهای فناوری اطلاعات و ارتباطات، می‌توان به سرعت اقدام به فراگیری دانش و در نهایت تولید علم نمود. شاید از زاویه فوق، بتوان مهم‌ترین رسالت فناوری اطلاعات و ارتباطات را ایجاد زیر ساخت و بستر مناسب برای فراگیری و تولید علم در نظر گرفت. در جوامعی که توانسته‌اند زیر ساخت مناسبی در رابطه با فناوری اطلاعات و ارتباطات ایجاد نمایند، شرایط مناسب برای استفاده از «دانش» فراهم و میزان تولید دانش در این گونه جوامع ارتباط مستقیمی با زیر ساخت فناوری اطلاعات و ارتباطات آنان دارد. استفاده مناسب از دانش و به کارگیری آن در تمامی عرصه‌های زندگی و در نهایت تولید دانش، ارتباط مستقیمی با توسعه دارد. می‌توان گفت بین استفاده و تولید دانش با توسعه ارتباطی مستقیم وجود دارد. در جوامع توسعه یافته برآیند استفاده از دانش مثبت بوده و در ادامه با توجه به زیر ساخت‌ها و سیاست‌های تدوین شده، امکان تولید دانش فراهم می‌گردد.

مهم‌ترین رسالت فناوری اطلاعات و ارتباطات، ارائه امکانات و زیر ساخت لازم برای تولید و توزیع دانش می‌باشد. بدیهی است از زاویه فوق و با توجه به ارتباط مستقیم استفاده و تولید دانش در یک جامعه با توسعه، می‌توان به اهمیت و جایگاه واقعی فناوری اطلاعات و ارتباطات در ارتباط با توسعه همه جانبه بیشتر واقف گردید (کبیری فر، ۸۳-۱۳۸۲: ۱۹-۱۷).

پیشگفتار

از آن جایی که یکی از شاخه‌های اصلی توسعه، توسعه‌ی فرهنگی است و آموزش از شاخص‌های اصلی توسعه‌ی فرهنگی به حساب می‌آید بنا براین برای ترویج و گسترش توسعه و توسعه‌ی فرهنگی باید آموزش مورد توجه قرار بگیرد. اما جهت هم‌سویی نظام آموزش و پرورش کشور با تحولات قرن حاضر و برای پاسخگویی به نیاز نسل آینده و حتی حاضر، برای دستیابی به توسعه‌ی پایدار و متعادل در آموزش و پرورش، برای ورود به عصر دانایی و رقابت در عرصه‌ی جهانی و تربیت نسل جوان مناسب، برای زندگی در قرن بیست و یکم باز تعریف مفاهیم اساسی در آموزش و پرورش همراه با نگرشی نو در ابعاد و محورهای مختلفی چون اهداف، درون‌داده‌های نظام آموزش و پرورش (معلم، دانش آموز، تجهیزات و...)، برنامه درسی، فرایند یاددهی و یادگیری، فناوری آموزشی و ارزشیابی آموخته‌ها از ضروریات است.

آموزش نوین دسترسی به آموزش در تمام سطوح را گسترش داده، مرزها را از میان برداشته، فرصت‌های آموزشی را افزایش داده و آموزگاران و فراگیران را از طریق دستیابی به اطلاعات و رویکردهای ابتکاری آموزشی در کلاس درس، از راه دور، و یا در محیط‌های غیر رسمی توانمند می‌سازد از آنجایی که تجربه به کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات در آموزش هنوز در مرحله نوپایی است اکنون فرصت‌های فراوانی وجود دارد تا از این ابزارها به منظور حرکت به سوی توسعه فرهنگی استفاده شود گزارشات کشورهای مختلف نشان می‌دهد که در سیر تکاملی این فرایند لازم است ابتدا فلسفه، اهداف، نقش و اهمیت فناوری اطلاعات و ارتباطات در نظام آموزش و پرورش شناخته شود همچنین، اصول و عملکردهای فناوری اطلاعات و ارتباطات به درستی تعریف و تعیین شوند و اینکه چرا؟ توسط چه کسی؟ چگونه؟ فناوری اطلاعات و ارتباطات در مدارس باید مشخص گردد. از چه

ابزار و شاخص‌هایی باید بهره جست و سرانجام چه چارچوبی با توجه به شرایط فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و نیازهای جامعه می‌توان برای نهادهای فناوری اطلاعات و ارتباطات در نظام آموزش کشور طراحی و پیشنهاد نمود. بدین جهت به نظر می‌رسد که موضوع فناوری اطلاعات و ارتباطات در نظام آموزشی کشور بایستی مورد توجه دقیق قرار گیرد و زمینه نهادهای فناوری اطلاعات و ارتباطات به عنوان بخشی از راه و زندگی کیفی نظام آموزش در آید.

لذا مطالعات شناخت آموزش نوین و میزان به کارگیری فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) در مدارس و همچنین نقش آن در توسعه فرهنگی کشور دو مقوله ضروری می‌نمود زیرا عامل مهمی که می‌تواند نقش اساسی بر توسعه فرهنگی و تداوم آن داشته باشد سرمایه‌گذاری در امر آموزش است. مجموعه حاضر در شش قسمت تنظیم شده است. فصل اول شامل مروری خلاصه و مفید به فرهنگ است. فصل دوم آموزش را در بر می‌گیرد. فصل سوم موضوع توسعه فرهنگی را که یکی از موضوعات مهم در جامعه است را مورد مطالعه قرار می‌دهد. فصل چهارم فناوری اطلاعات و ارتباطات را شامل می‌شود. فصل پنجم توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات را در آموزش و پرورش شامل می‌شود و در فصل ششم جمع‌بندی و نتیجه‌گیری گنجانیده شده است.

امید است این مجموعه مورد توجه و استفاده خوانندگان عزیز قرار بگیرد. ضمناً بایداد آور شویم مجموعه حاضر خالی از اشکال نبوده، لذا از دانش پژوهان عزیز استدعا می‌شود که با اعلام اشکالات، انتقادات و تذکرات خویش، ما را در رفع اشکالات احتمالی در مراحل بعد یاری رسانند.

فصل اول

فرهنگ

مقدمه

حقیقت این است که فرهنگ یک جامعه، روشنگر روح آن جامعه است و نمودها و فعالیت‌های فرهنگی، متعلقی پدیده‌ها و رفتارهایی است که روح از خود بروز می‌دهد. شاکله‌ی اصلی تمام فعالیت‌های نظام یک کشور از ماهیت فرهنگی آن، هویت و رنگ می‌گیرد. به عبارتی حفظ یک نظام گرچه به ظاهر، بستگی به پویایی و استقلال فعالیت‌های سیاسی و اقتصادی دارد، لیکن نحوه‌ی فعالیت در اقتصاد و سیاست گذاری در بخش‌های دیگر متأثر از فرهنگ آن نظام اجتماعی است. فرهنگ، ارزش‌ها و باورهای آن، علت محدثه و ایجادی اقتصاد و سیاست و فعالیت‌های دیگر اجتماعی می‌باشند. از این رو استقلال، موجودیت و تداوم آنها، بستگی به نوع فرهنگ یا ارزش‌ها و باورهایی است که این دو حرکت (اقتصادی و سیاسی - نظامی) بر پایه‌ی آن شکل گرفته‌اند.